

Fedrene

NRK Brennpunkt 21.12.11

Innholdsfortegnelse

Forord	4
Ideen	4
Hva er genuint nytt?	6
Organisering, metodebruk og kildebruk.....	6
Familie og venner – metode og kartlegging.....	7
Faren – metode, samtale og tillitsbygging.....	7
Den første samtalen.....	8
Videre kontakt og gjennombrudd.....	9
Stefaren - på sporet av Tore – om metode, arkiv og registersøk.....	9
Intervjuene som metode.....	12
Intervju med faren.....	12
Intervju med stefaren.....	13
Publisering.....	14
Spesielle erfaringer du vil nevne.....	14

Metoderapport – Fedrene

1. Navn på journalistene:

Ståle Hansen, Geir Selvik Malthe-Sørenssen og Runar Henriksen Jørstad

2. Tittel på filmen:

Fedrene

3. Publisering:

NRK Brennpunkt, ekstrasending på NRK1 kl 21.40 den 21. desember 2011. (Filmen er også sendt i Sverige, Danmark og Finland)

4. Redaksjon og redaksjonsadresse:

NRK Brennpunkt
Redaktør Vibeke Haug
Redaksjonsleder Cecilie Ellingsen
FG22
Bjørnstjerne Bjørnsons plass 1
0340 Oslo

23047000
vibeke.haug@nrk.no

5. Kontaktperson

Runar Henriksen Jørstad
runar.henriksen.jorstad@nrk.no
Mobil: 99 62 84 30

6.

a)

Forord

22. juli ble Norge rammet av terror. I dagene, ukene og månedene etter har det blitt laget et vanvittig antall saker om terrorangrepene. Det har vært intervjuer med overlevende, de som reddet svømmende ungdommer som flyktet fra Utøya og med foreldre til drepte AUF-ere. Bistandsadvokater har kritisert, forsvarere og politi har prøvd å forklare, i den grad det har vært mulig i denne saken. Også hele beredskapen har blitt gransket og undersøkt.

Gjerningsmannen har vært førstesidestoff i aviser og toppsak på radio og tv dag etter dag, uke etter uke. Mediedekningen har vært enorm, både i Norge, Sverige, Tyskland, USA, Australia, omtrent over alt. Det har blitt skrevet side opp og side ned om gjerningsmannen, om barndommen hans, klærne han bruker, politiske holdninger, våpenkjøp, forretningsvirksomhet osv. Men selv etter å ha lest alle disse sakene har vi stilt oss spørsmålene: Hvordan kunne det skje? Var han alene om dette eller hadde han noen medhjelpere? Saken er ufattelig, hvordan kan vi som journalister være med å gjøre det ufattelige fattbart?

Vi vil kanskje aldri få svar på disse spørsmålene, men én ting manglet i dekningsen av det som skjedde 22. juli, nemlig intervjuer med de som virkelig kjenner gjerningsmannen. De som ikke bare kjenner han som en grusom massekiller og en terrorist, men de som kjenner han som Anders.

Bortsett fra et kort, anonymt intervju med Jens Breivik, siktedes far, hadde ingen av gjerningsmannens familiemedlemmer latt seg intervju.

Selv om man kanskje aldri vil få noe svar på hvorfor han drepte 77 mennesker, mener vi det er vårt oppdrag å forsøke å finne flere svar. Små biter som kan være med på å tegne det store bildet.

Denne metoderapporten handler om hvorfor og hvordan NRK Brennpunkt jobbet for å finne fedrene til Anders Behring Breivik og for å få dem til å snakke åpent.

b)

Ideen

Den undersøkende dokumentarenheten på Marienlyst har flere prosjekter som søker å nærme seg det som skjedde 22. juli. Vi ser det hele fra ofrenes ståsted i ettertid og vi undersøker selve hendelsen minutt for minutt. I den første Brennpunktsendingen høsten 2011 publiserte vi dokumentaren "Ord som dreper". Et prosjekt der vi sammen med SVT hadde begynt å kartlegge aktører i det høyreekstre miljøet i Norden og Storbritannia.

Etter denne publiseringen fortsatte vi det påbegynte arbeidet med å kartlegge aktører rundt Behring Breivik. Gjennom vårt kartleggingsarbeid hadde vi fått tips om at det satt én eller flere medhjelpere der ute.

Så vårt hovedspørsmål ble; var Anders Behring Breivik alene om dette eller hadde noen medhjelpere?

Den 1. oktober 2011 begynte vi å jobbe med en film som etter planen skulle på lufta i mars 2012, det vil si mer enn fem måneder frem i tid.

I arbeidet med å oppdage eventuelle medhjelpere, ønsket vi å finne ut mest mulig om gjerningsmannen og hvem han hadde vært i kontakt med. I sitt manifest skriver han om en rekke personer og miljøer han enten har besøkt eller vært i kontakt med via internett. Vi sjekket spor i inn- og utland. Vi reiste rundt og snakket med folk og oppsøkte personer og miljøer vi trodde kunne ha vært i kontakt med siktede, blant annet religiøse miljøer i England og islamkritiske bloggere i Norge. Men resultatene uteble, vi fant ikke bevis for at noen av disse personene eller miljøene hadde hatt kontakt med siktede. Vi fant ingen medhjelpere. Samtidig gikk politiet ut og sa at det ikke var noe som tydet på at siktede snakket sant når han snakket om medhjelper og andre celler, heller ikke politiet fant noen som hadde hjulpet han.

Vi forberedte også en språkanalyse av manifestet, for å finne ut om de delene som ikke er sakset fra andre nettsider er skrevet av én eller flere personer. Grunnen til at vi ønsket en slik analyse var at vi syntes det var så stor språkvariasjon i de ulike deler av manifestet siktede selv hevder å ha skrevet, at vi trodde han kanskje kunne ha fått hjelp til å skrive deler av manifestet. Men ettersom vi sjekket ut stadig flere personer og fortsatt manglet konkrete medhjelpere, la vi språkanalysen på is.

Mens vi jobbet endret fokuset seg på grunn av utviklingen i saken. Både politiet og forsvarerne fokuserte stadig mer på siktedes barndom og oppvekst. Derfor intensiverte vi jobben med å komme i kontakt med siktedes familie og venner. Etter hvert dreide maksimumsmålet seg om å få intervjuer siktedes nærmeste familie og lage en film der de som kjenner masseorderen for første gang kunne fortelle åpent om han. Hvis vi kom til å lykkes med det, ville det kunne gi en helt ny innsikt. Vi visste samtidig at nesten samtlige av Norges skarpeste nyhetsjournalister jobbet med den samme saken, og vi så at mye av det vi fant ut underveis dukket opp i avisene etter noen dager. Vi derimot skulle ikke på lufta før om mange uker. Derfor måtte vi prøve på noe vanskelig – noe vi kunne håpe på å være alene om.

Parallelt med den analoge kontakten med de nære familiemedlemmene, gjorde vi et grundig arbeid med å lese sakkyndigrapporten og avhørene som vi etter hvert fikk tilgang til. Dette var av vesentlig betydning for å kunne sette seg inn i sakens kompleksitet og for å kunne forberede de kommende intervjuene.

c)

Hva er genuint nytt?

I denne filmen mener vi at vi kom nærmere Anders Behring Breivik enn noen hadde gjort tidligere.

For første gang står faren til Anders Behring Breivik åpent frem på tv. Når vi intervjuer faren er han ennå ikke avhørt av politiet. I intervjuet viser han for første gang ansiktet. Han har heller ikke lagt noen begrensinger for hva vi kan spørre om eller hva han ønsker å svare på. Vi får et nært og ærlig møte med faren der han forteller om sønnen, helt fra han blir født og frem til den siste telefonsamtalen de to hadde. Han trekker tilbake uttalelsene han tidligere hadde kommet med om at han ønsket sønnen heller hadde tatt sitt eget liv i stede for å drepe så mange uskyldige mennesker. Samtidig sier han at han angrer på at han ikke tok mer kontakt med sønnen og at han ønsker å møte han igjen. Han tegner etter vår mening et mer fullstendig bilde av saken og sønnen enn det som har blitt gjort tidligere.

NRK Brennpunkt var også den første redaksjonen som fant stefaren til Anders Behring Breivik. Når vi finner ham i Thailand er han avhørt av norsk politi via Skype, men innholdet i avhøret har foreløpig ikke nådd pressen. Han har ikke snakket med noen andre journalister, verken før eller etter at vi møter han.

Stefaren hadde kontakt med siktede fra han var 12 til 24 år og forteller om hvordan siktede var fra han var ungdom og til han ble voksen. Stefaren var en slags reservepappa for Anders Behring Breivik og en av dem som hadde mest kontakt med siktede i disse 12 viktige årene. Stefaren forteller om en klønete, høflig og sympatisk gutt. Han forteller om en gutt som tar vare på vennene sine og som må ha hjelp av moren for å skifte dekk på bilen. Han kommer med beskrivelser som bryter fullstendig med de beskrivelsene vi har lest av gjerningsmannen tidligere og de handlingene Anders Behring Breivik gjennomførte 22. juli.

Det stefaren forteller er med å danne et enda mer fullstendig bilde av siktede, siden stefaren hadde kontakt med siktede i den perioden siktede ikke hadde kontakt med sin biologiske far.

Sammen har de to fedrene hatt kontakt med Anders Behring Breivik store deler av hans 32 år lange liv.

I filmen blir det også, ved hjelp av sakkyndigrapporten som NRK Brennpunkt etter hvert fikk tilgang til, fortalt om familiens kontakt med barnevernet. Mye av dette hadde vært fremme tidligere, men vi hadde nå mulighet til å gå mer i dybden og fortelle om en barndom preget av mye kontakt med helsevesenet.

a) Organisering, metodebruk og kildebruk

Vi var tre journalister som jobbet sammen med dette. En jobbet hovedsakelig med å skaffe dokumenter (sakkyndigrapport, avhør osv), en jobbet hovedsakelig med research for å finne stefaren, i tillegg til å lese alt av dokumenter vi fikk tilgang til, mens tredjemann stod for

kontakten med faren, hadde kildemøter med venner, naboer og personer i siktedes omgangskrets for å få informasjon om siktede og stefaren, gjorde intervjuene og var producer på filmen.

Vi har delt inn metode- og kildebruken i flere deler for å gjøre det mest mulig oversiktlig.

Familie og venner – metode og kartlegging

Helt fra arbeidet med filmen startet 1. oktober, hadde vi i tillegg til å lete etter medhjelpere jobbet parallelt med å kartlegge gjerningsmannens familie, venner, omgangskrets, tidligere kollegaer, tidligere naboer og klassekamerater, og satt etter hvert med en nokså god oversikt over omgangskretsen hans. Ved hjelp av søk i Folkeregisteret fikk vi blant annet oversikt over alle tidligere naboer.

I manifestet nevner siktede fornævnet på flere venner. I tillegg til å skrive negativt om de fleste, skriver han også om hvem han hadde mest kontakt med. Hva kunne disse personene fortelle om gjerningsmannen? I likhet med en rekke andre journalister, kontaktet vi mange av disse personene. Noen av dem ønsket ikke kontakt med oss, noen synes det var greit å snakke på telefon eller møtes for en koff kaffe, og noen få var også villige til å stille opp på tv for å fortelle om siktede. Til sammen ga disse personene oss mye interessant informasjon. Selv om graden av troverdighet var noe varierende, førte disse samtalen til at vi hadde mye kunnskap om siktede.

Men det som slo oss da vi snakket med disse personene, og som vi fikk bekreftet da vi leste avhørene av dem, var at ingen av disse hadde hatt noe særlig kontakt med siktede de siste årene. De aller fleste hadde aldri hatt noe **nært** forhold til han, og hadde derfor ikke så mye å fortelle. Dermed måtte vi jobbe videre for å komme i kontakt med de som virkelig kjente siktede, vi måtte komme i kontakt med familien.

Faren – metode, samtale og tillitsbygging

Med en gang navnet på gjerningsmannen ble kjent, begynte mediene å lete etter familien hans. Den jobben er ikke særlig vanskelig, og 23. juli tok journalister og fotografer fra en rekke land oppstilling foran farens hus i Frankrike. De beleiret oppkjørselen og gjemte seg i busker og kratt for å få bilder av faren gjennom stuevinduet. Lokalt politi og en tidligere soldat var ved huset for å beskytte faren og kona hans.

Faren ønsket ikke å snakke med pressen, men ga et kort intervju (der han kun ble filmet bakfra) i håp om at det ville gi han fred fra pressen. Slik fungerte det ikke, journalistene og fotografene ventet fortsatt på utsiden av porten, og Jens Breivik var ikke ute av huset på flere dager. I ettertid har han forklart at han opplevde det hele som svært ubehagelig. I tillegg til at han var i sjokk og dyp sorg over det sønnen hadde gjort, fikk han et brutalt møte med media.

Den første samtalen

Nesten tre måneder senere bestemte NRK Brennpunkt seg for å kontakte faren. Han hadde ikke gitt noen flere intervjuer, men vi mente vi hadde en journalistisk begrunnelse for å kontakte han: Som far til siktede sitter han på informasjon som kan være med å opplyse saken på en helt annen måte enn de andre som så langt hadde uttalt seg om siktede.

Den 18. oktober tok vi den første telefonen til Frankrike. Vi fryktet at han enten ikke ville ta telefonen, eller legge på med en gang vi presenterte oss. Etter å ha blitt nedringt av journalister og ikke gitt et eneste åpent intervju, hvorfor skulle han ville snakke med oss?

Vi visste at den første samtalen kom til å bli helt avgjørende. Målet var at han tok telefonen og ikke la på i løpet av de to første minuttene. Vi slår nummeret, hører at det ringer, og noen få sekunder senere svarer Jens Breivik.

Vi kan ikke referere til innholdet i denne og senere samtaler vi hadde med Jens Breivik, men vi kan fortelle litt om fremgangsmåte og tankegang.

Jens Breivik sier ”Hallo” og vi presenterer oss. Han ønsker ikke å snakke med oss og er nær ved å legge på med en gang. Målet er å få to minutter. Hvordan skal vi klare det?

Vi går rett på sak og spiller med helt åpne kort. Forteller kort hva vi jobber med, hvorfor vi ringer han og at dette ikke et intervju. Ingen ting av det han sier vil han bli sitert på, ingen vil få vite om innholdet i samtalen. Vi sier vi skjønner han er skeptisk, men ber han stole på oss og spør om vi kan ta en prat. Det er greit. Vi passerer to minutter. Vi spør, Jens Breivik forteller. Han spør, vi svarer. Det går fem, ti og femten minutter. Mot slutten av samtalen sier

vi at vi ønsker å intervjuer han. Er han klar for det? Jens Breivik sier at han ikke ønsker å gi noe tv-intervju ennå, det er for tidlig, men vi kan kontakte han senere. Før vi legger på blir vi enige om at vi ringer han igjen om en uke og tar en prat da.

Samtalen gikk over all forventning. Vi fikk ikke noe intervjuavtale, men det var heller ikke målet med den første samtalen. Målet var å oppnå kontakt, fortelle om hva vi jobbet med og begynne jobben med å bygge tillit hos en mann som har vært og fortsatt var i svært presset situasjon og som ikke hadde et særlig godt forhold til media.

Videre kontakt og gjennombrudd

Drøyt en uke senere ringer vi igjen til Jens Breivik, slik avtalen var. Han svarer når vi ringer. Opplegget er det samme, det vi snakker om blir mellom oss. Vi forteller mer om vårt arbeid og hva vi har gjort siden sist vi snakket sammen på telefon. Faren forteller om forholdet til sønnen, hvordan har opplevd de siste månedene og mye annet. I tillegg snakker vi om helt andre ting enn 22. juli og Anders Behring Breivik.

Siden forrige samtale har faren tenkt mye på det vi snakket om. Han har også mottatt en rekke henvendelser fra andre journalister som ønsker å intervjuer han. Alle har de fått nei. Til oss sier han ikke nei, men at det fortsatt er for tidlig. Vi snakker lenge og avtaler at vi ringer han igjen om et par uker. I tillegg sender vi han en e-post der vi forteller litt mer om vårt prosjekt.

To uker senere, den 12. november, ringer vi til Frankrike igjen. Tonen er uformell og vennlig. Det er tydelig at Jens Breivik begynner å stole på oss. Han vet det han har fortalt oss i tidligere samtaler ikke har kommet ut noen steder, selv om det han har sagt ville vært førstesidestoff. Vi har klart å bygge opp nok tillit til at Jens Breivik føler seg trygg, og i denne samtalen kommer gjennombruddet. Han har bestemt seg for å stille. Han forteller at han allerede har gitt et intervju til magasinet PLOT og til det tyske magasinet Stern. Intervjuet skal på trykk i desember eller januar, men han har ikke gitt noe tv-intervju. (Dette intervjuet kommer aldri i PLOT, men kommer i nettavisene til noen regionsaviser samme dag som filmen "Fedrene" går. Denne dagen har NRK også flere nettsaker basert på filmen, og det er saker i Dagsnytt, direkteintervju i Dagsnytt 18 og sak i Dagsrevyen.)

Jens Breivik sier vi kan komme i månedsskiftet. Vi spør om vi kan komme den 29. november. Det er dagen de sakkyndige legger frem sakkyndigrapporten av Anders Behring Breivik. Jens Breivik sier 29. november passer bra og ønsker oss velkommen nedover.

Intervjuet som metode kommer vi tilbake til senere i rapporten.

Stefaren – på sporet av Tore – om metode, arkiv og registersøk

Det ble tidlig kjent hva faren til siktede heter. Utfordringen der var å få han til å stille. Med stefaren var situasjonen en helt annen. Ingen visste hva han het til etternavn eller hvor han bodde. Hvordan skulle vi finne han?

Stefaren Tore hadde vært en del av Anders Behring Breiviks innerste krets i 12 år – fra ABB var 12 til han ble 24 år gammel. Det var derfor god grunn til å tro at han kunne ha interessant informasjon fra denne viktige perioden.

Tore var vanskelig å identifisere ut fra de svært sparsommelige informasjonene ABB gir i manifestet sitt. Det betød at det ville bli en nøtt å finne ham. Men samtidig ga det oss som dokumentarjournalister bedre konkurranseforhold i forhold til våre konkurrenter i nyhetsmediene. En av våre forcer er at vi har mulighet til å bruke både uker og måneder på slikt arbeid.

Det lille vi visste om Tore var det Breivik selv opplyste i manifestet:

- Han het Tore.
- Han har vært major i hæren.
- Han er pensjonert og tilbringer mye tid i Thailand.

Det har vist seg at de rene biografiske opplysningene i manifestet stort sett har vært til å stole på. I dette tilfellet var det likevel en detalj som ikke stemte, noe som skulle koste oss betydelig ekstraarbeid. Mer om det senere.

Av det lille vi visste om Tore var det majorgraden som var det mest håndfaste, og det eneste vi kunne ta tak i. Fram til rundt 2000 var majorer i Forsvaret embetsmenn. Og embetsmenn blir oppført i Norges Statskalender, med fullt navn og fødselsår. Ettersom vi ikke kjente Tores alder måtte vi gjøre et bredt søk, og gjennomgikk samtlige statskalendre fra 1970 til 2000. Der plukket vi ut samtlige som har vært majorer i Hæren i denne perioden og har hatt Tore til fornavn. Det ble en liste på rundt 50 navn.

Neste skritt ble å sjekke denne navnelisten opp mot folke- og eiendomsregisteret. Der fant vi ut hvem av dem som hadde vært gift eller bosatt i andre deler av landet i den aktuelle perioden. Denne prosessen var både arbeidskrevende og treg, og ga tilsynelatende ikke noe resultat. Ingen av majorene på vår liste så ut til å passe som ABBs stefar.

Det hadde gått over to uker, og vi hadde møtt veggen. Men parallelt med analysene av statskalenderne drev vi tradisjonelt journalistisk fotarbeid for å prøve å fremskaffe flere detaljer om Tore.

I likhet med mange andre medier snakket vi med barndomskamerater og med tidligere naboer på Skøyen. Det var få av disse som hadde noen erindringer om Tore, utover at han var en staselig mann med en fin bil. To personer i dette miljøet mente imidlertid å huske at de hadde hørt at han hadde bodd på Nesodden og at han var pilot.

Kanskje ABB hadde bommet da han skrev at Tore hadde vært major i hæren – og at han i stedet tilhørte Luftforsvaret? Vi forbannet oss selv for at vi ikke hadde tatt med luft-majorene da vi gikk gjennom statskalenderne. Tanken på å gjøre samme jobb på nytt var ikke forlokkende, men vi satte i gang likevel.

Samtidig begynte vi å lete langs andre spor. Vi sjekket pensjonistforeningene til SAS og Braathens for tidligere piloter ved navn Tore. Ingen av dem vi fant passet. Heller ikke Luftforsvarets flyskoles historie, der mange av pilotkullene fra 50-tallet og framover er listet opp, ga oss treff.

Det var det mest kompliserte som til slutt ga resultater. Vi hadde nå opplysninger om at Tore hadde vært bosatt på Nesodden. Først laget vi, ved hjelp av offentlige registre, en liste over alle personer på Nesodden som heter Tore til fornavn. Vi filtrerte ut dem som åpenbart var for unge eller for gamle, men vi kunne ikke se at det var noen åpenbare kandidater blant dem som sto igjen. Det var derfor sannsynlig at ”vår” Tore ikke lenger var bostedsregistrert på Nesodden.

Å be Folkeregisteret om en oversikt over alle ved navn Tore som har bodd på Nesodden de siste 30 årene var ikke å tenke på. Det ville dreie seg om flere hundre personer. Men det var likevel den informasjonen vi trengte.

Løsningen ble å jobbe i mikroperspektiv. Vi brukte satellittkartet fra Google Earth, og tok for oss vei for vei på Nesodden, noe som var en mye mer håndterbar størrelse. Hver vei hadde stort sett hatt under 300 beboere siden 1980, og som regel bare et par som hadde hett Tore. Det gikk flere uker mens vi arbeidet oss sørover på halvøya. Hver Tore som dukket opp ble vasket i Folkeregisteret, men ingen stemte. Ikke før vi kom til den tredje siste veien i kommunen. Helt etter oppskriften i Murphys lov dukket Tore Tollefsen opp da det nesten var tomt for veier – den første Tore med bostedsadresse i Thailand.

Da vi søkte på navnet i A-tekst kom det opp en artikkel fra 80-tallet der Tollefsen var omtalt som flykaptein. Vi fant også ut at han hadde vært ugift i den aktuelle tidsperioden, og visste jo fra før at han bodde i det rette området.

Tollefsen hadde sin bostedsadresse i Thailand, men hadde en sideregistrert adresse på Nesodden. Det var derfor vi kunne finne ham. På Nesodden-adressen traff vi to leieboere, som fortalte at Tollefsen var i Thailand og at han ikke planla å komme tilbake før til sommeren. I telefonkatalogen sto to numre. Et stadig tilbakevendende journalistisk dilemma: Skal vi ringe, eller bare møte opp? Vi bestemte oss for det siste, noe som skulle vise seg å være lurt.

Intervjuene som metode

Intervju med faren

Hvordan skal vi få faren til en masse-morder til å fortelle mest mulig åpent som sønnen som ble terrorist? En ting er å snakke sammen på telefon, noe helt annet er å få han til å fortelle åpent, naturlig og ærlig om det foran et tv-kamera. Vi opplever ofte at vi snakker godt med kilder på telefon og når vi møtes, mens så fort kamera slås på og lampa lyser, blir det stille. Følelsene forsvinner. Man får korte, faktabaserte svar.

Dette var en situasjon der vi fryktet at det kunne bli stille. Vi var redde for at vi ikke ville klare å komme nært nok, at det ville bli mye fakta og lite følelser. Hvordan kunne vi unngå det?

Vi hadde hatt mye kontakt med Jens Breivik før vi reiste til Frankrike. Vi hadde snakket sammen i flere timer på telefon og sendt e-poster til hverandre. Vi følte han stolte på oss og at han var fast bestemt på å stille opp. Vi hadde også forberedt han på at vi kom til å stille vanskelige spørsmål og at det kom til å bli krevende for han. Vi skulle vi ikke "ta noen", men samtidig skulle det på ingen måte være noen koseprat. Vi skulle stille svært personlige spørsmål, snakke om hvordan han i følge seg selv sviktet som far og snakke om skyldfølelsen han hadde for at sønnen hadde drept 77 uskyldige mennesker. Jens Breivik skulle snakke om det verste som har skjedd i livet hans til to personer han aldri hadde møtt. Vi skulle utfordre han følelsesmessig. Vi skulle komme under huden på han. Komme nært, men ikke skremme han unna. Vi visste vi hadde én sjanse til å få det til.

Da vi satte oss på flyet var vi godt forberedt. Vi hadde jobbet med saken siden det smalt 22. juli, vi hadde lest en hel masse dokumenter, vi hadde kontroll på fakta og hadde skrevet ned stikkord for alt vi lurte på og ville spørre om. Det var ikke satt noen begrensninger for intervjuet, vi kunne spørre om alt. Han hadde ikke sagt noe om at han ønsket å være anonym, vi tolket det dit hen at han for første gang ville la noen filme ansiktet hans. Det var vi også helt avhengige av for å få den nærheten vi ønsket.

Da vi nærmet oss huset til Jens Breivik, ringte vi og sa vi var like rundt hjørnet. Vi spurte om det var greit at vi lot kamera gå allerede da vi møtte han. Det var det. Noen minutter senere møter vi Jens Breivik for første gang. Han står i veikanten og vinker. Vi begynner å prate med en gang. Sakkyndigrapporten har akkurat blitt lagt frem, faren til masse-morderen forteller at sønnen er blitt erklært paranoid schizofren. Kameraet går. Vi er i gang.

Inne i stua står TV-en på. Toppsaken på BBC News handler om sønnen. Faren ser på bilder av sønnen på tv og hører nyhetsankeret fortelle at Anders er blitt erklært gal. Kameraet går hele tiden. Faren forteller om hvordan det er å se på nyheter om sønnen hver eneste dag.

Så går vi inn på datarommet for å lese nyheter på norske nettaviser. Vi filmer at Jens Breivik leser om sønnen. Fotografen jobber med det nokså lille og ufarlige kameraet. Ikke noe stativ, ingen lampe, ingen røde kameralys når vi er i opptak. Vi begynner å snakke og Jens Breivik forteller om sønnen. Vi har ikke med notatblokka med de forberedte spørsmålene, motlyset er vanskelig og bildene er litt rufsete. Men vi merker at faren er berørt av det han leser om sønnen og det vi snakker om. Vi må gripe dette øyeblikket. Situasjonen er lite truende, det blir mer en samtale enn et intervju, og selv om vi nesten akkurat har kommet inn døra hos Jens Breivik, forteller han åpent og svært følelseladd om sønnen. Han sier de aldri fikk noe far-sønn-forhold, om sjokket han fikk da han skjønnte at det var hans sønn som var masseorderen, om skyldfølelsen han har hatt etter 22. juli, at han aldri kan tilgi han, men at han ønsker å treffe sønnen igjen. Han blir blank i øynene. Stemningen i det lille rommet er helt spesiell. Vi skjønner at dette blir det opptaket der vi kommer vi trolig kommer tettest innpå faren og vi fortsetter å stille de vanskelige spørsmålene. Korte, rolige, enkle, men samtidig utfordrende spørsmål. Svarene gjør inntrykk også på oss.

Dagen etter gjorde vi et nytt intervju, denne gangen i en mer klassisk intervjusituasjon. Faren satt i en stol flere meter unna oss for å få et fint bilde. Han i fokus, dalen bak i ufokus. Nærheten ble ikke den samme som dagen før, men nå var vi bedre kjent, vi hadde allerede snakket om de mest krevende tingene og skulle hovedsakelig snakke om mer faktarelaterte ting.

Intervju med stefaren

Vi fant navnet på stefaren, Tore Tollefsen, kvelden før vi reiste til Frankrike for å intervju faren. Da vi fikk bekreftet av leieboerne at han var i Thailand, var altså spørsmålet om vi skulle ringe han eller besøke han uanmeldt. Vi valgte det siste.

Etter vi var ferdig med opptakene i Frankrike, fløy vi rett videre til Thailand. Vi hadde stefarens adresse og dro hjem til han. Det er sjelden vi drar til Thailand uten noen avtale, men vi fryktet at vi ikke ville få komme hvis vi ringte og spurte. Derfor ringte vi heller på døra hans.

Tore Tollefsen var hjemme og ropte ”kom inn”. Mange journalister hadde lett etter han, men vi var de første som fant han. Vi presenterte oss og han begynte straks å fortelle om gutten han var reservepappa for i 12 år.

Fremgangsmåten her var en helt annen enn da vi kom til Frankrike. Tore Tollefsen var forberedt på at noen kanskje ville finne han, men han visste ikke at vi kom. Vi snakket lenge og forsøkte å bygge tillit på rekordtid. Kameraet lå i sekken.

Etter å ha snakket om Anders Behring Breivik, 22. juli, Brennpunkt, vårt prosjekt, intervjuet med faren, Thailand og jagerfly i over halvannen time, sier vi at vi håper å få et intervju med han. Fallhøyden er stor. Sier han nei får vi ingen ting. Sier han ja er det opp til oss begge hva

vi får på tape. Tore Tollefsen forteller da at hvis vi hadde ringt på forhånd og spurt om vi fikk komme, hadde svaret vært nei. Men siden vi var de første som fant han og virket seriøse, skulle vi få det første og siste intervjuet han kom til å gi. Vi setter oss på terrassen og skrur på kameraet. Tore Tollefsen forteller. Sju timer etter at vi banket på døra drar vi tilbake til hotellet. Samme dag har vi fått tak i nye dokumenter, så vi bruker natten på å lese disse for å være best mulig forberedt til neste dag. Dagen etter møter vi Tore Tollefsen igjen. Vi tilbringer nye sju timer sammen og gjør mange opptak. Han har tillit til oss og forteller åpent. Den tidligere majoren svarer på alt vi spør om. Neste dag reiser vi hjem med sekken full av opptak. Det har trygt sagt vært fem innholdsrike dager.

Publisering

Mandag 5. desember lander vi i Oslo. Vi skjønner at vi ikke kan sitte på dette til mars og ber Kringkaster om sendedato før jul. Det settes opp ekstrasending 21. desember. Mindre enn tre uker etter at vi gjorde det første opptaket sendes filmen. I dokumentarverdenen er dette svært kort tid.

Som det opplyses om i filmen forsøkte vi også å få snakke med moren til Anders Behring Breivik, men gjennom sin advokat sa hun at hun ikke ville la seg intervju og at hun heller ikke ønsket å kommentere noen av opplysningene som kom frem i filmen.

7. Spesielle erfaringer du vil nevne

Mye var spesielt med dette prosjektet, men vi ønsker særlig å trekke frem et par ting. Det er sjelden vi drar så langt som til Thailand uten å ha noen avtale. Det er ressurskrevende, men noen ganger det eneste riktige. Man vet aldri hva folk vil svare, men det er ofte en fordel å møte folk ansikt til ansikt, ikke bare snakke sammen på telefon. Dette er selvfølgelig avhengig av sak, men her mente vi at det var avgjørende å møte stefaren hvis vi skulle få han i tale.

Det er også krevende å jobbe med et dokumentarprosjekt om et tema så mange nyhetsjournalister i inn- og utland jobber med. Det var til tider nokså frustrerende å se at informasjon vi satt på til stadighet dukket opp i andre medier. Dessuten følte vi at vi stanget hodet i veggen lenge før vi fant Tore Tollefsen. Men en viktig erfaring er at tross motstanden ga vil ikke opp, vi jobbet systematisk videre, og til slutt ble det napp. Forhåpentligvis klarte vi også å gi en litt bedre innsikt i det som fortsatt er uforklarlig.